

برنامه توسعه اقتصادی هندوستان

دکتر غلامعلی مسرور

هند همواره مثبت بوده و از دهه (۱۹۹۰-۱۹۸۰) این کشور دیگر برای تأمین مواد غذایی خود به خارج وابسته نیست. تولیدات مواد غذایی از ۱۸۸۸ هزار متریک تن در سال ۱۹۹۳-۹۴ به ۱۹۸۰ هزار متریک تن در سال ۱۹۹۴-۹۵ افزایش یافته است و تولیدات دانه‌های روغنی نیز که در سال ۱۹۹۳-۹۴ به میزان ۱۷۰ هزار تن بوده در سال ۱۹۹۴-۹۵ به ۱۷۶ هزار تن افزایش

می‌شود و عدم توجه برنامه‌ریزان به نیازهای صنعتی کشاورزان، تأکید شده است. با وجود این، ارزیابی مجدد اولویت‌ها و توجه خاصی به توسعه سریع کشاورزی را مطرح می‌نمایند. بخش اساسی اقتصادی این کشور شامل کشاورزی، جنگل و معدن است که حدود ۴۵ درصد از تولید ناخالص ملی را شامل می‌شود. از ۱۴ سال پیش به این طرف، تراز کشاورزی

هندوستان یکی از قدیمی‌ترین تمدنهای دنیاست که ۵۰۰۰ سال قدمت تمدن آن است، این کشور با مدنیتی عظیم و عمیق و جمعیتی زیاد، امروزه نیز یکی از قدرتهای سیاسی و فرهنگی مشخص تاریخ شده است.

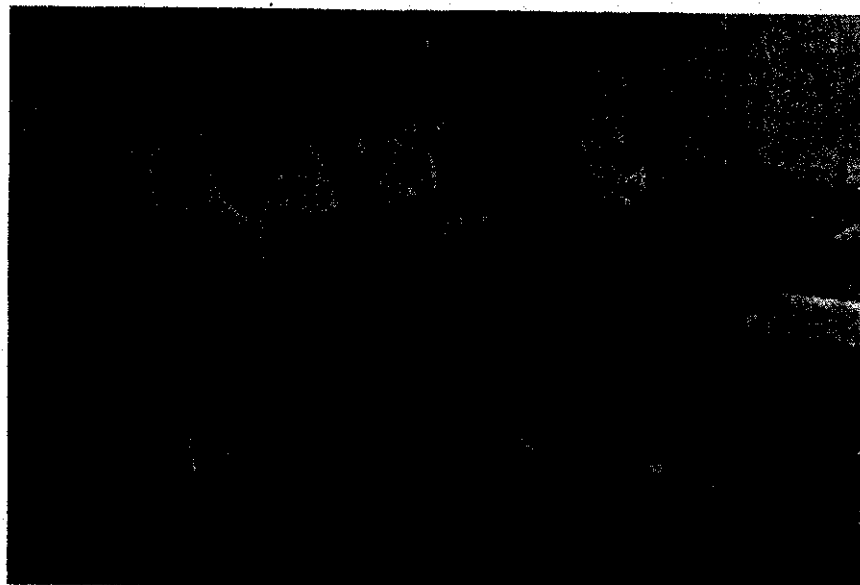
هندوستان کشوری در حال توسعه و دارای ویژگیهای خاصی است. این کشور با افزایش جمعیت نگران‌کننده‌ای مواجه است، بطوری که علی‌رغم کوشش‌های دولت جهت کنترل افزایش موالید، سالانه حدود ۱۸ میلیون نفر به جمعیت آن اضافه می‌شود. از نظر فاصله طبقاتی نیز هند وضعیت نامناسبی دارد، در حدود ۴۰ درصد از مردم شهرنشین و ۶۰ درصد بقیه مردم در روستا زندگی می‌کنند و اکثریت در شرایط بد اقتصادی بسر می‌برند.

● با توجه به اینکه در حدود نیمی از جمعیت هند خارج از اقتصاد پولی هستند، موضوع دستمزد و قیمت‌ها غالباً برای آنها بی‌اهمیت است، مگر در مورد کارگران فصلی و فاقد زمین که دستمزدها در تقاضاهای آنها تأثیر می‌گذارد.

کشاورزی تقریباً نیمی از درآمد ملی مردم هندوستان را تأمین می‌کند و ۱/۳ درآمد‌های ارزی کشور نیز از طریق صادرات مواد کشاورزی حاصل می‌شود. جمعیت شهری در هند روز بروز بخاطر مشکلات اقتصادی روستاییان و مهاجرت آنها به شهرها افزایش می‌یابد. مشکل اشتغال و خدمات اجتماعی مسأله مهاجرت به شهرها را به میان می‌آورد. علاوه بر اینها، تراکم صنایع در چند شهر بزرگ نظیر (بمبئی، پونا، کولکته، مدرس، دهلی و اخیراً بنگلور و ...) توزیع نامناسب بنگاهها و مؤسسات صنعتی در سراسر کشور نگرانیهای ایجاد نموده است. در برنامه‌های توسعه اقتصادی اول و دوم بر اولویت دادن به صنایع روستایی و محلی، بجای تأکید بر صنایع سنگین و تمرکز آنها در شهرهای بزرگ (هسته‌ای) که ارجحیت صنایع سنگین در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور هیچگاه مورد اعتنا قرار نگرفت و نیز شکایت از بار سنگینی که از ناحیه صنعتی شدن متوجه کشاورزان

یافته است.

در رابطه با بخش خدمات، دولت از اوایل سال ۱۹۸۰ طرح سیستم توزیع دولتی را به عنوان عامل دایمی در اقتصاد کشور به مورد اجراء درآورد و از این طریق بر تثبیت قیمت‌ها نظارت می‌کند و با افتتاح ۲۷۵ هزار فروشگاه دولتی (۲۲ هزار فروشگاه در روستاها) کنترل شبکه توزیع را در دست گرفت و این شبکه بتدریج گسترش یافت، بطوری که در سال ۱۹۸۵ بیش از ۵۰۰ هزار فروشگاه تعاونی در کشور وجود داشت. تقویت و حمایت از مؤسسات کوچک و متوسط و بهره‌برداری بیشتر از تکنولوژی سنتی و بومی به جای تأکید بر توسعه مؤسسات بزرگی که از تکنولوژی مهم و مدرن استفاده می‌نمایند و نیز حمایت از ابتکار عمل و خلاقیت‌ها و اصل خودکفایی، در صدر برنامه‌های توسعه قرار دارد. در برنامه‌های ششم توسعه (۸۵-۱۹۸۰)، هفتم توسعه (۹۰-۱۹۸۵) و هشتم توسعه (۹۵-۱۹۹۰) کوشش‌های همه جانبه‌ای برای از میان برداشتن تنگنایی که سد راه توسعه صنعتی و خودکفایی در تولید مواد غذایی و نیز مواد اولیه در برنامه‌های فوق‌الذکر بود، به عمل آمد. (جدول شماره ۱)

می‌توانند شاغل به کار شوند. طبق برنامه تنظیمی مقدار رشد ذکر شده احتیاج به سرمایه‌گذاری در حدود ۶۸۳۰۰۰ کرور روپیه را دارد که اگر این عمل انجام پذیرد می‌توان گفت که تا حدودی مسأله بیکاری حل خواهد شد.

طبق بررسی‌های بعمل آمده توسط اتاق بازرگانی و صنایع این کشور، اگر در حدود ۲۳ درصد از میزان سرمایه‌گذاری ذکر شده که مبلغی برابر با ۲۹۰۰۰ کرور روپیه خواهد شد را به سرمایه‌گذاری در زمینه آبیاری، صنایع کوچک، ساختمان‌سازی و کارهای خدماتی اختصاص دهند، در حدود ۴۷ میلیون نفر مشغول به کار خواهند شد. البته این آمار برای مدت برنامه هشتم عمرانی است و اگر باقیمانده این مبلغ که برابر با ۳۸۴۰۰۰ کرور روپیه خواهد بود در زمینه‌های دیگر صنعتی سرمایه‌گذاری شود می‌توان درصد بیکاری را در کشور کاهش داد. براساس تحقیقات اتاق بازرگانی و صنایع هند، طی سالهای ۵۶-۱۹۸۵ با هر ۱ کرور روپیه سرمایه‌گذاری شده در زمینه صنایع کوچک امکان جذب ۲۸۵ نفر به کار وجود داشت که این مقدار اکنون کاهش یافته و به ۲۰۲ نفر رسیده است.

مبلغ سرمایه‌گذاری در صنایع کوچک و با به عبارتی سبک می‌تواند در حدود ۳۰ هزار کرور روپیه باشد که با این مقدار می‌توان امکان اشتغال ۶ میلیون نفر را فراهم کرد و با ۱ کرور سرمایه‌گذاری در کارهای ساختمان‌سازی نیز برای ۴۹۵ نفر اشتغال ایجاد کرد.

(جدول شماره ۳ و ۲)

میزان رشد تولید ناخالص ملی هند در برنامه هشتم توسعه پنجساله (۹۵-۱۹۹۰)
چنانچه میزان رشد تولید ناخالص ملی سالانه هند طبق برنامه پیش‌بینی شده در برنامه هشتم (۹۵-۱۹۹۰) به ۷ درصد برسد، طبق بررسی‌های بعمل آمده در حدود ۶۴ میلیون نفر

جدول شماره ۱ - میانگین رشد واقعی در سالهای اجرای برنامه توسعه

تولیدات صنعتی	تولیدات کشاورزی	درآمد سرمایه	جمعیت	درآمد ملی	
۲/۳	۲/۱	۱/۷	۱/۹	۳/۶	برنامه اول ۱۹۵۱/۵۲-۱۹۵۵/۵۶
۵/۶	۲/۱	۱/۹	۲/۱	۳/۹	برنامه دوم ۱۹۵۶/۵۷-۱۹۶۰/۶۱
۲/۰	۱/۳	۰/۸	۲/۲	۲/۳	برنامه سوم ۱۹۶۱/۶۲-۱۹۶۵/۶۶
۲/۰	۶/۱	-۰/۱	۲/۳	۲/۲	برنامه‌های ۳ ساله ۱۹۶۶/۶۷-۱۹۶۸/۶۹
۲/۷	۲/۹	۰/۹	۲/۲	۳/۳	برنامه چهارم ۱۹۶۹/۷۰-۱۹۷۳/۷۴
۵/۸	۲/۲	۲/۶	۲/۳	۲/۹	برنامه پنجم ۱۹۷۴/۷۵-۱۹۷۸/۷۹
-۲/۲	-۱۵/۲	-۸/۲	۲/۲	-۶	برنامه سالانه ۱۹۷۹/۸۰
۶/۶	۳/۵	۳/۱	۲/۳	۵/۶	برنامه ششم ۱۹۸۰/۸۱-۱۹۸۴/۸۵
۶/۵	۳/۶	۳/۳	۲/۴	۵/۵	برنامه هفتم ۱۹۸۵/۸۶-۱۹۸۹/۹۰
۶/۷	۳/۹	۲/۲	۲/۲	۷	برنامه هشتم ۱۹۹۰/۹۱-۱۹۹۵/۹۶

ارقام: درصد تغییرات نسبت به سالهای گذشته.

جدول شماره ۲ - بخشهای عمده مولد تولید ناخالص داخلی

۱۹۹۱-۹۲		
درصد کل	میلیون روبیه	
۳۰/۸	۶۵۳/۸	کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری
۲۰/۳	۴۴۲/۳	صنایع
۲/۲	۵۱/۲	برق، گاز، عرضه آب
۲۱/۹	۸۶	زیربنایی
۲/۶	۱۱/۶	سایر
۱۰۰	۲۱۳۲/۳	جمعیت

سایر کشورهای آسیایی کمتر است و نسبت سنی مردان به زنان ۱۰۷ به ۱۰۰ می باشد. (جدول شماره ۴)

تراکم جمعیت

تراکم جمعیت در سال ۱۹۸۱ از ۲۱۶ نفر در هر کیلومتر مربع به ۲۶۷ نفر در هر کیلومتر مربع در سال ۱۹۹۱ میلادی افزایش یافته است. حداکثر تراکم جمعیت در ایالت کرالا ۷۴۷ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است (حداکثر تراکم جمعیت).

براساس سرشماری سال ۱۹۸۱، جمعیت شهرنشین ۲۳/۳ درصد و رشد جمعیت شهری سالانه ۴ درصد در دهه ۱۹۹۱ میلادی بوده است، بطوری که در سال ۱۹۹۰ رشد جمعیت شهری ۳/۹ درصد بوده که در مقایسه با رشد جمعیت شهری در سایر کشورهای در حال توسعه آسیایی ناچیز بوده و پیش بینی می شود که

سال ۱۹۶۵ به ۴/۵ درصد در سال ۱۹۹۰ کاهش داشته است. نرخ رشد جمعیت از ۲/۲ درصد در سالهای ۱۹۷۰ به ۲/۱ درصد در سالهای ۱۹۸۰ و نیز به ۲ درصد در سال ۱۹۹۰-۹۱ کاهش یافته است.

امید به زندگی از ۳۲ سال در ۱۹۵۱ به ۵۹ سال در ۱۹۹۰ افزایش یافته است، امید به زندگی در هند نسبت به کشور چین و سریلانکا و نیز

جمعیت و جامعه

براساس آخرین سرشماری، جمعیت هند در سال ۱۹۹۳ میلادی ۸۸۰ میلیون نفر بوده است، بطوری که از این تعداد ۴۳۳ میلیون نفر را مردان و ۴۴۶ میلیون نفر را زنان تشکیل می دادند. در سال ۱۹۹۴ میلادی، جمعیت این کشور ۹۷۷ میلیون نفر (مردان ۴۹۰ میلیون نفر و زنان ۴۸۰ میلیون نفر) بوده است که ۴۰ درصد از این

جدول شماره ۳ - پیش بینی درصد تغییرات شاخص های کلان اقتصادی طی

سالهای اجرای برنامه توسعه ۱۹۹۱-۱۹۹۵

شرح	۹۱-۹۲	۹۲-۹۳	۹۳-۹۴	۹۴-۹۵
تولید ناخالص داخلی	۱/۲	۲/۲	۲/۵	۴/۸
اقتصاد کشاورزی	۱	۲/۵	۴	-
بنا - جمعیت	-	۲/۳	۶	۸
تغییرات نرخ روبیه به دلار آمریکا	۲۲/۷	۲۵/۹۲	۳۱/۲۵	۳۲/۹۰

● تقویت و حمایت از مؤسسات کوچک و متوسط و بهره برداری بیشتر از تکنولوژی سنتی و بومی و همچنین حمایت از ابتکار عمل و خلاقیت ها و اصل خودکفایی، در صدر برنامه های توسعه هند قرار دارد.

جدول شماره ۴ - جمعیت هندوستان و نرخ رشد سالانه آن

جمعیت (میلیون نفر)	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱	۱۹۷۱
۱۰۵۶	۲۵۲/۱	۲۵۱/۳	۲۷۹	۳۱۸/۷	۳۶۱/۸	۴۰۹/۲	۴۵۸/۲	۵۲۸/۲	۶۸۵/۲	۸۴۳/۸
رشد سالانه جمعیت به درصد	۰/۵۶	۱/۳	۱/۰۲	۱/۳۳	۱/۳۵	۱/۴۶	۲/۲۰	۲/۲۵	۲/۳۰	۲/۳۱

جمعیت زیر ۱۴ سال می باشند و درصد ازدواج نیز از ۱۲ درصد در سال ۱۹۷۰ به ۴۴ درصد در سال ۱۹۹۱ رسیده است، این رقم در چین حدود ۷۴ درصد و در سریلانکا به ۶۲ درصد می رسد. رشد جمعیت در دهه ۱۹۷۱-۱۹۸۱ در مقایسه با دهه ۱۹۶۱-۱۹۷۱، نرخ باروری زنان در بیشتر ایالت های این کشور از ۶/۲ درصد در

جدول شماره ۵ - تعداد کارگران بیکار طی سالهای ۱۹۸۳-۱۹۹۰

سال	۱۹۸۳	۱۹۸۴	۱۹۸۵	۱۹۸۶	۱۹۸۷	۱۹۸۸	۱۹۸۹	۱۹۹۰
تعداد ثبت نام کارگران آماده به کار	۲۱۲۹۰	۲۳۵۴۷	۲۶۲۷۰	۳۰۱۰۰	۳۰۲۵۰	۳۰۰۸۰	۳۲۴۵۵	۳۷۴۵۰

جدول شماره ۶ - درصد فعالیت کارگران در بخشهای مختلف اقتصادی

درصد فعالیت کارگران در بخشهای مختلف	۱۹۷۱-۷۲	۱۹۸۱-۸۲	۱۹۸۳-۸۵
کشاورزی، معادن، شکار، جنگلداری، ماهیگیری و فعالیتهای پیوسته	۷۲/۵	۵۲/۸	۵۲/۱
صنعت	۹/۵	۱۲/۲	۱۲/۳
ساختمانی	۱/۲	۶	۵/۶
حمل و نقل و ارتباطات	۲/۲	۶/۲	۶/۵
تجارت، بازرگانی و سایر خدمات	۱۴/۴	۲۰/۶	۲۱/۵
جمع	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

بطور تاملوقت اشتغال ایجاد کند. در طرح مذکور روند افزایش فرصت‌های اشتغال بطور آشکار با سرعت افزایش نیروی کار برابری می‌کرد. البته این برنامه‌ها هرگز تحقق نیافت. زیرا بیشتر به طرحهای ویژه اشتغال متکی بودند، بخصوص در مناطق روستایی که طرحهای مزبور غالباً با مشکلات سازمانی مواجه بودند و در حال حاضر عملکرد آنها کمتر از سطح هدفهای تعیین شده در برنامه بودند. (جدول شماره ۶)

دستمزد و قیمت‌ها

با وجود فشارهای زیاد در اقتصاد جهانی و تعدیل هزینه‌های انرژی، سیاست دولت هند کنترل موفقیت‌آمیز تورم بوده است. میانگین نرخ قیمت‌های مصرفی سالانه از ۲/۱ درصد در دهه ۱۹۵۰ به ۶/۳ درصد در دهه ۱۹۶۰، ۷/۸ درصد در دهه ۱۹۷۰ و ۸/۵ درصد در دهه ۱۹۸۰ افزایش پیدا کرده بود، اما در سال ۱۹۹۰ - ۱۹۹۰

تا سال ۲۰۰۰ هنوز دو سوم از جمعیت این کشور در روستاها زندگی کنند.

کنترل رشد جمعیت

نرخ موالید ۴۸ در هزار در سال ۱۹۶۰ میلادی و ۳۰ در هزار در سال ۱۹۹۰ به ۹ در هزار در سال ۱۹۹۵ کاهش یافته است. افرادی که طرح کنترل جمعیت را رعایت می‌کنند، از ۳۵ درصد در سال ۱۹۸۵ میلادی به ۶۰ درصد در سال ۱۹۹۵ افزایش داشته است و پیش‌بینی می‌شود که جمعیت این کشور تا سال ۲۰۰۱ به ۱۰۵۴ میلیون نفر برسد و نیز رشد جمعیت تا پایان قرن ۲۱ به ۱/۶ میلیارد نفر خواهد رسید.

نیروی شاغل به کار

نیروی شاغل به کار در سال ۱۹۸۴-۸۵ در حدود ۲۷۸/۸ میلیون نفر تخمین زده شده است، که ۲۳۷ میلیون نفر در مناطق روستایی زندگی می‌کنند این رقم در سال ۱۹۸۹-۹۰ برابر با ۳۲۷ میلیون نفر بوده است.

نیروی شاغل به کار در مدت پنج سال مذکور قریب به ۵۲ میلیون نفر برآورد شده است که از این رقم ۲۶ میلیون نفر در بخش دولتی، ۱۸/۵ میلیون نفر در بخش عمومی و ۷/۵ میلیون نفر در بخش خصوصی فعالیت دارند که تعداد نیروی شاغل به کار در بخش دولتی سالانه ۲ تا ۲/۵ درصد رشد داشته است. از مجموع کل نیروی کار کشور، ۱۳/۱ میلیون نفر در بخش خدمات، ۶/۳ میلیون نفر در بخش صنعت و ۳ میلیون نفر در بخش حمل و نقل و ارتباطات

شاغل هستند. با وجود این، نیروی شاغل به کار در روستاها طی دو دهه اخیر شدیداً کاهش یافته است.

افزایش نیروی شاغل به کار در بخش دولتی طی ده سال گذشته حدود ۶۴ درصد بوده که میانگین سالانه ۶/۴ درصد است. این میزان رشد در بخش خصوصی طی ده سال حدود ۸ درصد بود. در مقایسه، نرخ افزایش نیروی شاغل به کار در بخش دولتی نسبت به بخش خصوصی در حدود ۸ برابر افزایش داشته است.

برطبق آمار، تعداد کارگرانی که طی سالهای ۱۹۸۶-۸۸ در وزارت کار هندوستان ثبت نام کرده‌اند به ۳۰ میلیون نفر می‌رسد که حدود ۱۶/۷ میلیون نفر آنها در سال ۱۹۸۸ ثبت نام کرده‌اند و از این تعداد ۲/۸ میلیون نفر دارای تحصیلات عالی بوده‌اند. (جدول شماره ۵)

در برنامه هفتم توسعه اقتصادی (۱۹۸۵-۹۰)، هدفهای جاه‌طلبانه‌ای وجود داشت که بتواند برای ۴۰ میلیون نفر نیروی کار،

● امید به زندگی در هند از ۳۲

سال در سال ۱۹۵۱، به ۵۹ سال در سال ۱۹۹۰ افزایش یافته است.

● از ۱۴ سال پیش به این طرف، تراز کشاورزی هند همواره مثبت بوده و از دهه (۹۰-۱۹۸۰)، این کشور دیگر برای تأمین مواد غذایی خود به خارج وابسته نیست.

برای اولین بار نرخ تورم تقریباً به دو برابر صعود نمود و به رقم ۱۵/۸ درصد رسید. با این همه، دولت هند توانست تحت تأثیر عواملی از جمله تثبیت قیمت کالاهای اساسی، تورم را مهار سازد. بجز چند سالی که اوضاع اقتصادی نامساعد بود، بقیه سالها تولید محصولات داخلی، نظیر گندم و

برنج، پاستخکوی تقاضای عمومی بوده و نقش مؤثری نیز در ثبات قیمت‌ها ایفاء نموده است. در ضمن دولت برای پاستخکویی به تقاضاهای داخلی مجاز بود تا مرتباً روغن نباتی و گهگاه شکرز و غلات را وارد نماید. نامساعد بودن شرایط جوی در سال ۱۹۸۷ فشار زیادی به این سیاست‌ها وارد آورد، اما تورم بطور نسبی مهار گردید و عرضه و تقاضا نیز در مورد بعضی از اقلام مهم نظیر غلات، شکر و منسوجات برای مصرف‌کنندگان کم درآمد بخصوص در مناطق شهری با قیمت‌های کنترل شده فراهم گردید.

از سوی دیگر، هر چند که سعی می‌شد از افزایش حقوق کارگران در بخشهای سازمان یافته بوسیله اتحادیه کارگری (اتحادیه کارگری حدود ۵ میلیون کارگر را تحت پوشش دارد) حمایت شود، ولی بطور کلی بدلیل وضعیت کارگران در اقتصادی که با مازاد نیروی کار مواجه‌اند، نفوذ کارگران و اتحادیه‌ها در افزایش قیمت‌های هزینه کارناچین است.

با توجه به اینکه در حدود نیمی از جمعیت این کشور خارج از اقتصاد پولی هستند، موضوع دستمزد و قیمت‌ها غالباً برای آنها بی اهمیت است، مگر در مورد کارگران فصلی و فاقد زمین یا کارگرانی که دارای قطعات کوچک زمین هستند دستمزدها در تقاضای آنها تأثیر می‌گذارد. بنابراین، درصد بنالایی از جمعیت روستایی را کشاورزان تشکیل می‌دهند که در ارتباط با قیمت محصولات کشاورزی و هزینه خریدهایشان وابستگی کمتری به سطح دستمزدها دارند. دولت هند با تخصیص سوبسید به کود شیمیایی، اجتناب از اهدا مالیات بر درآمدهای تولیدات کشاورزی و همچنین بخشودگی بدهیهای روستاییان به رشد قدرت سیاسی آنان در جامعه هند پاسخ داد. حزب کنگره (دولت حاکم) قول داده تا سوبسیدها را حذف نماید اما با اعتراضات شدیدی مواجه شده است و در این روند حداقل میزان دستمزدها برای کارگران شهری و روستایی معین شده است، اما نرخ دستمزدها از ایالتی به ایالت دیگر تغییر می‌کند و در کارگاهها و شرکت‌های کوچک میزان حداقل دستمزد به مورد اجراء گذاشته نمی‌شود.

سطح دستمزدها تأثیر زیادی در بازار نیروی کار کشور دارد، همچنین فعالیت‌های اقتصادی شدیدی که در شمال غربی این کشور وجود دارد در سطح دستمزدها تأثیر می‌گذارد.

هماچنین تعداد زیادی از نیروی کار نیمه‌ماهر این کشور در سالهای اخیر به کشورهای مجاورت خلیج فارس، بخصوص از ایالت‌های غربی نظیر

کرالا، تأثیر زیادی در بازار نیروی کار کشور داشته است. در سال ۸۸-۱۹۸۷ بیش از ۳۰ درصد از جمعیت این کشور زیر خط فقر زندگی می‌کردند که رقمی معادل ۲۴۰ میلیون نفر تخمین زده شده است و حدود ۲۰۰ میلیون نفر آنها در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. در سال ۷۸-۱۹۷۷ حدود ۳۰۵ میلیون نفر یعنی ۴۸ درصد از جمعیت این کشور زیر خط فقر زندگی می‌کردند که در حال حاضر به ۲۶ درصد یعنی ۲۱۵ میلیون نفر کاهش یافته است، همچنین میزان فقر در شهرها نسبت به روستاها در سطح بسیار پایین‌تری قرار دارد (۲۰ درصد در مناطق شهری و ۳۳ درصد در مناطق روستایی).

طی سالهای ۱۹۸۲ تا ۱۹۸۴، حدود ۵۰ درصد از جمعیت ایالت بیهار، ۴۵ درصد از جمعیت اترپرادش و مادیاپرادش، ۱۵ درصد جمعیت هاریانا، پنجاب، جامو و کشمیر زیر خط فقر زندگی می‌کردند. از سوی دیگر، ۵۰ درصد از درآمد کشور به ۲۰ درصد از خانواده‌های مرفه اختصاص دارد. در سال ۷۶-۱۹۷۵ حدود ۱۶ درصد از درآمد جامعه به ۴۰ درصد خانوارها

● دولت هند از اوایل سال ۱۹۸۰، طرح سیستم توزیع دولتی را به عنوان عامل دائمی در اقتصاد کشور به مورد اجرا درآورد و از این طریق بر تثبیت قیمت‌ها نظارت می‌کند.

اختصاص داشت.

از سال ۹۰-۱۹۸۹ تغییرات عمده‌ای برای رشد زندگی طبقه متوسط ایجاد شده بود به نحوی که درآمد ۵۸/۶ میلیون نفر از ۱۲۲ میلیون خانوار به ۱۲۵۰۰ روپیه در سال افزایش یافت. اگر به شاخص‌های دیگر توسعه رفاه اجتماعی نظری بیفکنیم، مشاهده می‌شود که مواد غذایی برای هر نفر طی سه دهه اخیر تحت اصلاحات موسوم به انقلاب سبز افزایش مختصری داشته است. (جدول شماره ۷ و ۸)

جدول شماره ۷- مصرف سرانه برای هر نفر طی سالهای ۸۶-۱۹۸۵ تا ۹۱-۱۹۹۰

سال	۸۶-۸۷	۸۷-۸۸	۸۸-۸۹	۸۹-۹۰	۹۰-۹۱
مواد غذایی (گرم برای هر نفر)	۲۷۸/۳	۲۷۱/۹	۲۴۸/۲	۲۹۲/۲	۲۷۳/۵
روغن خوراکی (کیلوگرم)	۵	۵	۵/۸	۵/۳	۵/۲
چای (گرم)	۵۸۹	۵۲۵	۵۹۲	۶۱۲	۵۷۱
شکر (کیلوگرم)	۱۱	۱۱/۲	۱۱/۷	۱۲/۲	۱۲/۵
پارچه کتانی (متر)	۱۳/۴	۱۳/۲	۱۲/۳	۱۱/۸	۱۱/۵
الیاف	۵/۲	۵/۷	۵/۷	۶/۲	۵/۸
برق (کیلووات)	۳۳	۳۵/۱	۲۸/۲	۳۱	۳۷/۷

جدول شماره ۸- توزیع متوسط درآمد اقشار مختلف اجتماعی طی سالهای

برنامه توسعه اقتصادی هندوستان واحد: هزار روپیه

میان گروه	شهری	روستایی	جمع کل کشور
گروه کم درآمد تا ۱۲۵۰ روپیه (A)	۱۲۸۹۵	۶۸۹۱۲	۸۱۸۰۹
گروه کم درآمد متوسط (B)	۱۲۹۰۲	۲۳۲۲۵	۲۴۵۱۷
(درآمد بین ۲۵۰۰-۱۲۵۰ روپیه)			
گروه متوسط (B)	۷۱۷۵	۷۱۲۲	۱۴۲۹۷
(درآمد بین ۱۰۰۰-۲۵۰۰ روپیه)			
گروه متوسط بالا (B)	۲۵۹۱	۱۱۹۱	۳۷۸۲
(درآمد بین ۵۰۰-۱۰۰۰ روپیه)			
گروه زیاد (C)	۱۵۰۵	۵۵۲	۲۰۵۷
(درآمد بالای ۵۰۰ روپیه)			